

Studijní materiály Bezpečnost, dimenze bezpečnosti a bezpečnostní hrozby a bezpečností rizika jsou převzaty z práce J.Eichlera: Mezinárodní bezpečnost na prahu 21. století

Bezpečnost (*Security, Sécurité*)

Pojem bezpečnost je námětem tisíců odborných článků a stovek knih na celém světě. Jejich autoři přinášejí řadu rozdílných pohledů, ale v některých základních charakteristikách se shodují.

Základní vymezení bezpečnosti

Bezpečnost je elusivním, tedy pomíjivým pojmem. Je to pojem nesnadno postižitelný a těžko změřitelný, jeho obsah nelze exaktně vyčíslit. V nejobecnější rovině je bezpečnost definována dvěma základními způsoby – negativně a pozitivně.

Negativní vymezení je podobné jako negativní vymezení svobody, které říká, že jde o absenci omezení či nepřítomnosti odporu nebo vážnějších překážek pohybu. Negativní vymezení bezpečnosti pak znamená, že jde o nepřítomnost či neexistenci hrozby. Podle tohoto vymezení je bezpečnost opakem stavu ohrožení, který vyplývá z existence a vzájemné interakce aktérů, kteří mají protichůdné preference a jsou odhodláni k jejich dosažení použít i sílu, ať už politickou, hospodářskou nebo i vojenskou.

Positivní vymezení bezpečnosti se vždy vztahuje ke konkrétnímu předmětu, k věci, člověku, obci, státu nebo bezpečnostnímu společenství. Nejbezpečnější je ten subjekt, který má zajištěno své přežití a možnosti dalšího rozvoje. Bezpečnost bývá často vysvětlována jako negace negativních stavů. To znamená, že bezpečný je ten subjekt, který je mimo dosah přímých a naléhavých hrozeb, nebo který je před možnými hrozbami spolehlivě chráněn. Živočišný druh je bezpečný, když v dané oblasti nemá svého přirozeného nepřítel³. Životní prostředí je bezpečné tam, kde nepůsobí nepříznivé dopady průmyslové činnosti lidstva. Vysoký bezpečnostní statut mají odlehlejší vyspělé ostrovní státy jako Austrálie nebo Nový Zéland.

V pozitivním slova smyslu lze bezpečnost upevňovat cestou takových opatření, díky kterým je hrozba buď zcela eliminována, nebo alespoň minimalizována. Dům je bezpečný proti zlodějům, když je střežen, proti bouři je bezpečný, když má spolehlivý hromosvod a proti povodním je bezpečný, když je postaven dostatečně daleko od záplavových oblastí. Ulice či obec je bezpečná, když v ní hlídají policisté. Peníze jsou bezpečné, když jsou uloženy ve spolehlivé a prověřené bance.

Bezpečnost v mezinárodních vztazích

Základní charakteristika

V mezinárodních vztazích je bezpečnost vymezována jako *základní hodnota a nejvyšší cíl každého státu či bezpečnostního společenství sdružujícího více států*. Bezpečnost jako stav je nejčastěji vysvětlována jako *nepřítomnost či neexistence ohrožení nejvyšších hodnot státu či společenství*. Stát je bezpečný v tom případě, když je zajištěna *obrana jeho území a hodnot, které se na něm nacházejí, fungování jeho institucí a ochrana obyvatelstva*.

Pokud jde o státy, hovoří se o objektivním a subjektivním smyslu jejich bezpečnosti. První z těchto případů znamená, že hodnoty, které sdílí společnost, nejsou vystaveny žádné přímé hrozbě. A subjektivní smysl znamená, že neexistuje strach, že tyto sdílené hodnoty by se mohly stát předmětem útoku⁴. Z toho se pak odvozují základní otázky: jaká nebezpečí by mohla ohrozit bezpečnost státu a jeho přežití, jak by se mohla projevit, jak je třeba jim čelit.

Úsilí každého státu o zajištění vlastní bezpečnosti se zaměřuje na tři hlavní cíle. Prvním cílem je eliminace možných hrozeb, ať už mají vojenský nebo nevojenský charakter. Druhým je zajištění vnitřního pořádku a soudržnosti, která je tím pevnější, čím zřejmější je kolektivní charakter přijímaných rozhodnutí. A konečně třetí cíl je spojen se zajištěním spravedlnosti a bezpečnosti občanů.

Také bezpečnost států může být vymezována negativně nebo pozitivně. Podle *negativního vymezení* je bezpečnost stavem, za kterého stát není vystaven žádné přímé a naléhavé hrozbě a nejsou zpochybněny myšlenky, na kterých byl založen. *O pozitivním vymezení* bezpečnosti států či bezpečnostních společenství lze hovořit v tom případě, když je zajištěna obrana jejich území a hodnot, které se na něm nacházejí, když mohou fungovat jejich instituce a je ochráněno jejich obyvatelstvo.

Velmi důležitým prvkem bezpečnosti států jsou také myšlenky, na kterých byly založeny. Jako učebnicový příklad lze připomenout meziválečnou ČSR. Ta prokázala svoji ekonomickou i politickou životaschopnost, dokázala překonat i světovou hospodářskou krizi na přelomu 20. a 30. let. Nakonec ale stejně zanikla, protože se zhroutily dvě základní myšlenky, na kterých spočívaly její základy. Byla to myšlenka poválečného uspořádání Evropy na základě versaillesko-washingtonské soustavy a myšlenka čechoslovakismu.

Relativita bezpečnosti

Bezpečnost nemůže být absolutní, *vždy je relativní, je přímo úměrná hrozbám či rizikům*. Na bezpečnost nelze nahlížet z krajních poloh – tedy tak, zda je zajištěna úplně, nebo vůbec. Žádný stát nemůže dosáhnout stavu absolutního zajištění své bezpečnosti. Většinou je bezpečnost zajištěna více nebo méně. I když ji nelze nikdy exaktně změřit, a proto relevantní otázka nejčastěji zní, kolik bezpečnosti postačuje.

Bezpečnost jako výsledek souhry objektivních a subjektivních faktorů

Objektivní faktory

Prvním dlouhodobě působícím objektivním faktorem je geografie – čím vzdálenější je hrozba, tím méně je naléhavá a tím větší jsou možnosti, jak jí čelit. Pro znázornění velkých geografických rozdílů mezi státy můžeme uvést následující tři typy: odlehlé ostrovní státy typu Austrálie či Nového Zélandu, Českou republikou s její polohou v centru Evropy a Izrael, který svoji polohu vnímá jako stav trvalého, každodenního ohrožení a neustálého boje o přežití. Důležitou roli hraje i terén – pobaltské státy nebo Polsko jsou na tom při obraně svého území vzhledem k rovinatému charakteru jeho povrchu podstatně hůře než třeba hornaté Švýcarsko.

Dalším objektivním faktorem jsou dějiny. Jenom v Evropě bylo či je několik dvojic tzv. dědičných nepřátel – např. napětí mezi Řeky a Turky přetrvává, přestože oba státy jsou ve stejném bezpečnostním společenství. Na druhé straně se podařilo, zejména díky integračním procesům, postupně překonat historické animozity mezi státy, které se po dlouhou dobu navzájem považovaly za hrozby: Francie s Velkou Británií, Švédsko s Dánskem, Francie s Německem.

Subjektivní faktory

Bezpečnost spočívá na souhrnu opatření, která každý stát či bezpečnostní společenství přijímá v zájmu zajištění vlastní bezpečnosti. Všechna tato opatření a jejich prosazování tvoří bezpečnostní politiku státu nebo bezpečnostního společenství. Nevojenskou část bezpečnostní politiky představují především aktivní opatření na poli diplomacie, která se zaměřuje zejména na uzavírání dvoustranných a vícestranných smluv a na získávání bezpečnostních záruk na základě členství v aliancích nebo v koalicích. Vojenská část bezpečnostní politiky se zaměřuje především na výstavbu ozbrojených sil a na jejich bojovou přípravu.

Silný vliv politiky se projevuje také v tom, že státy s výrazně rozdílným politickým uspořádáním a s nesmiřitelnými ideologiemi si zpravidla navzájem přisuzují nepřátelské záměry a považují se za hrozby. To se zvláště výrazně projevovalo během bipolární konfrontace v době studené války. Naproti tomu shoda na základních politických hodnotách umožňuje vytvářet bezpečnostně-politická společenství či komplexy, jejichž členské státy se navzájem nepovažují za hrozby a v bezpečnostní oblasti prosazují společné zájmy. To platí zejména o Evropě, která stále ještě není naprosto demokratická, nicméně je mnohem demokratičtější, než byla kdykoliv předtím.